УДК 343.35.08 (477)

Книженко О.О.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та дізнання Харківського національного університету внутрішніх справ

До питання обумовленості змін до кримінального законодавства про протидію корупції

Відповідно до змін від 11.06.2009 року до чинного Кримінального кодексу України, які внесено у зв'язку із прийняттям Закону України „Про засади запобігання та протидії корупції" як у практиків, так й теоретиків виникає чимало запитань щодо узгодженості норм адміністративного та кримінального законодавства, розмежування злочинів поміж собою та відмежування злочинів від адміністративних проступків.

Протидія злочинам, які вчиняють службові особи, є важливою проблемою в процесі становлення України як демократичної і правової держави. Шкода, що заподіюється такими діяннями, полягає не лише у матеріальних втратах, а й у порушенні законних прав та інтересів людей, їх зневірі у діяльності державних органів, насамперед правоохоронних і судових, підриві престижу і авторитету цих структур. Особливо гостро постає це питання у боротьбі з корупцією, під якою, відповідно до Закону України „Про засади запобігання та протидії корупції" розуміють використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей [1].

У криміналістичній літературі було чимало присвячено робіт, які стосуються злочинів у сфері службової діяльності. Достат-

ньо пригадати праці таких вчених як А.Я. Асніс, О.Ф. Бантишев, Т.Б. Басова, Б.В. Волженкін, В.І. Дінека, А.А. Жижиленко, Б.В. Здравомислов, Ю.П. Касаткін, А.К. Квіцинія, В.Ф. Кириченко, Ш.Г. Папіашвілі, О.Я. Светлов, Г.Р. Смоліцький, А.Н. Трайнін, Б.С. Утєвський та ін.

У слідчо-прокурорській та судовій практиці трапляються випадки, коли до службових осіб зараховують працівників, які насправді такими не є, і навпаки, не вважають службовими тих осіб, які мають для цього всі необхідні ознаки. Зокрема, труднощі виникають під час визначення статусу таких осіб, як експерти, нотаріуси, власники приватних підприємств, громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності та ін. Ці помилки здебільшого призводять до порушення прав та інтересів осіб, щодо яких застосовується кримінальний закон.

Виходячи зі змісту ст. 364 КК України у доктрині кримінального права робиться акцент на наступних питаннях:

- Відповідно до чинного КК України службових осіб поділено на певні види залежно від обраного критерію, звернемо увагу на те, що за спеціальним повноваженням особа не може здійснювати функції представника влади, а лише виконувати організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки, розмежовано поняття „обов'язки" та „функції"'.

- Постає проблема співвідношення понять „службова особа" і „посадова особа" як в адміністративному, так і в кримінальному праві [2].

- Неодноразово порушувалося питання про визнання суб'єктом злочину юридичної особи.

- Приділено увагу питанню, що стосується визначення віку, з якого особа може вважатися службовою за ознакою зайняття посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків. (Представники першого напряму переконані, що це можливо тільки після досягнення особою вісімнадцятирічного віку, натомість представники другого вважають, що особа може бути службовою і з шістнадцяти років. До того ж переважна більшість прихильників останнього твердження жодним чином не пояснює свою думку.) [3].

- Традиційно спірними також залишаються питання щодо визнання службовими особами рядового бухгалтера, касира, експедитора експерта, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, лісника і лісничого, капітана судна та осіб, які беруть участь у процесі присудження наукових ступенів (члени спеціалізованих вчених рад та офіційні опоненти) [4].

- Серед дискусійних положень, що стосуються спеціальних ознак службової особи, особливо назрілими є питання про необхідність диференціації кримінальної відповідальності так званих публічних службових осіб і „приватних". Дискусійними або взагалі недослідженими є питання про можливість визнання службовими окремих категорій осіб, насамперед тих, статус яких змінюється в умовах переходу економіки на ринкові засади, демократизації суспільства (громадяни - суб'єкти підприємницької діяльності, нотаріуси, власники приватних підприємств, арбітражні керуючі і т.п.) [3,4,5].

Аналіз Особливої частини чинного КК України свідчить про те, що приблизно четверта частина її статей передбачає відповідальність службової особи. У дослідженні наведено перелік випадків, коли в КК є пряма вказівка на службову особу як суб'єкта злочину, а також вказано на ті норми, з тлумачення яких випливає висновок про те, що суб'єктом відповідного злочину є службова особа. На цій основі в дослідженні констатовано, що поняття службової особи є наскрізним для кримінального права, має однаковий зміст в усіх статтях Особливої частини КК України і поширюється на всі галузі права.

Тому, враховуючи вищевказане, цілком очікуваними є й зміни до чинного законодавства, на підставі якого держава протидіє корупції.

Література

1. Закон України „Про засади запобігання та протидії корупції" // Голос України. – 18.07.2009. - № 132.

2.Янюк Н. Співвідношення понять „посадова особа" і „службова особа" в адміністративному праві // Право України. - 2001.-№12.- С. 117-120.

3.Максимович Р.Л Поняття службової особи у кримінальному праві України: Монографія. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. - 304 с.

4.Светлов О.Я., Трофімов С.В. Визначення поняття посадової особи в новому Кримінальному кодексі України // Правова система України: теорія і практика. - К., 1993. - С. 439 - 441.

5. Скрябин Э. Субъект злоупотребления полномочиями и коммерческого подкупа // Законность. - 1999. - № 12. - С. 33-35.